

SZÓRVÁNYMAGYAROK

A MIÓTA A SZLOVÁKIAI MAGYARSÁG a bécsi döntés után továbbra is vállalta a kisebbségi sors kemény, de tisztító viszontagságait, sok vita merült fel számszerűségéről. Az 1938-as szilveszteri megszámlálás — mely a hivatalos körök szerint is csak segédeszköz volt és nem népszámlálás — 58.000 magyart mutatott ki Szlovákia területén. Magyar magánbecslések 100.000-re tették a magyarság számát. Az 1940 december 15-iki népszámlálás korszerűen, a nemzetiségi érdekeket tekintetbe vevő törvény alapján és néhány kivétellel nyugodtan, szabályosan folyt le, de eredményei még a technikai feldolgozás homályában rejtőznek. Három tényező feltétlenül kedvezőtlenül fog a szlovákiai magyarság népszámlálási eredményeire kihatni: sok lesz a magyar nemzetiségű hontalan, akinek illetőségi helye a visszacsatolt felvidéki területekre esik és nem szaporítja a nemzetiségi jogalapot képező belföldi állampolgárok számát — a népszámlálás előtt elég nagy eltolódások voltak, sok magyar repatriált kiutasítás vagy önkéntes elhatározás folytán — a zsidók és cigányok a törvény értelmében csak zsidó, illetve cigány nemzetiséget vallhatták. Bizonyos veszteséget szenvedett a szlovákiai magyarság állaga az éles nemzetiségi elválasztódás következtében is, de ugyanez a folyamat, különösen a szórványokban, azelőtt elkülönült és félrehúzódo magyarokat is visszavezetett a magyar táborba, úgyhogy az elkülönülési folyamat veszteség- és nyereség-mérlege, 1939 eleje óta, amikor a nagy disszimilációk már befejeződtek, körülbelül egyenleget mutatott.

Vájjon fontos volt-e ez a vita, mely az egyik oldalon hiányzó számhelyekből egy nemzetcsoport mellőzhetőségét akarta levezetni, a másikon meg papíron elkallódó lelkekért papíron folytatott elkeseredett harcot? Mindenesetre fontos és jelentős egy nemzetcsoport számszerű állagának megőrzése. Fontos, mert bizalmat ad, fokmérője a nemzetfenntartó munka eredményességének. Jelentős, mivel az állami törvények és a nemzetközi rendelkezések keretében a jogalapot és az igényjogosultság fokát jelképezi. A szlovákiai magyarság a számszerűség fontosságát és jelentőségét nem is tévesztette el sohasem szeme elől. Szervezését, iskola- és művelődéspolitikáját, szociális igyekvését mindenkor igyekezett a megtartás és megőrzés vonalába állítani. De még nagyon sok a teendő, nem is annyira kulturális viszonylatban, mint inkább gazdasági és közösségi-szociális téren, de amit a saját erők és amit a törvényes és hatósági keret megenged, azt a szlovákiai magyarság becsülettel végzi és fogja végezni.

A kérdés azonban nem merülhet ki ezzel a megállapítással. Az érem másik oldalán a következő kérdések állnak: egyedül fontos és jelentős-e a lélekszám, a számszerűség, a papíron sorakozó száraz adatok? Nincsenek-e egy nemzetscsoport, egy önmagára utalt nemzeti közösségnek egyéb, adott esetben fontosabb és jelentősebb tulajdonságai és jegyei, mint a szubjektív becslések igen széles skáláján terjeszkedő számszerű lehetőségek?

Éppen a szlovákiai magyarság kétéves útja azt mutatja, hogy vannak fontosabb és jelentősebb jegyek, melyek a nemzeti közösséget akkor is kiragadják a „quantité négligeable“ szürke helyzetéből, és tekintetbe veendő tényezővé avatják, ha a tömeg és a szám nem is hajlandó oly nagy mértékben melléte tanúskodni.

Hogy egy-egy szlovákiai kis városban a statisztika csak néhány száz vagy még annyi magyart sem mutat ki hússzor, negyvenszer annyi más nemzetiségűvel szemben, ugyanakkor azonban a Slovenská Pravda „Vsimli ste si?“ (Észrevették-e?) című rovata arról panaszkodik, hogy az utcán túl sok a magyar szó, gondolkodásra késztet, Éppenúgy, mint az a jelenség, hogy Pozsonyban a magyar utcai gyűjtés 158.000 Kc-t hozott, ezzel szemben egyéb hasonló gyűjtések legfeljebb ennek a felét érték el, minden statisztika, sőt minden számbeli valóság ellenére is. Sovén és délibábos dolog volna rejtett magyarokra, más nemzetiségű mázzal fedett titkos hívőkre háritani a titok megoldását. Bizonyára vannak konjunktúralovagok, akiknek bensejében olykor ösztönös érzelmi vagy óvatossági megmozdulások rezdülnek és vannak félrehúzódtott percmemberkék is, akik suttyomban még fenn akarják a közösséget tartani.

Nem a szám dönt, ez csak segédeszköz, mely ritkán fedi egy-egy közösség igazi jelentőségét. A minőség, a szervezettség, a történelmi tudat és a fejlettség foka dönt. Néhány öntudatos, anyagilag legalább viszonylagosan független és szervezett egyén többet jelent, mint nagy, de kevésbé öntudatos, anyagilag függő, szervezetlen tömegek.

A szlovákiai magyarság jelentőségét nem mérhetjük fel a statisztikai adatok érzéketlen mérőléccével. A felmérést a szellem és a lélek szemszögéből kell megejtenünk.

igy jutunk el a szlovákiai magyarság alapvető kérdéséhez: társadalmi szerkezetének, elhelyezkedésének kettősségéhez. Pozsony és Nyitra számban erős, falusi háttérből táplálkozó, szervezett és fejlett tömböt alkot a környező magyar lakosságú falvakkal együtt, viszont a szlovákiai magyarság másik, legalább fele része elszórtan, kevés kivétellel ezer lelket meg nem haladó csoportokban küszködik.

Nagyszombattól Eperjesig terjed ez a lánc. Észak felé teljesen megritkul. Árvában, Liptóban, Túróban inkább csak magyar családtagokról lehet beszélni, mint családokról. Kelet felé megint sűrűsödik, miközben a Szepességben éri el legnagyobb tömörségét.

Ha ezt a láncolatot és egyes szeméit számnak vesszük, úgy ahogy Pozsonyban és Nyitrán és környékükön számokban gondolkodik a magyarság, mert itt nem szórványokról, hanem tömbökről van szó, akkor még olyan grafikont sem kapnánk, amelyet egy távoli államban a szórványos külföldi magyarság képe ad. Holott azok a csoportok, melyek Korponán 30—50, Besztercebányán 400—500 lelket számlálnak, olyan helyzeti erőt képviselnek, mely számokban semmiképp sem fejezhető ki.

Miért jelentenek többet, sokkal többet ezek a csoportok, mint amennyit számbeli arányuk képvisel más nemzetiségűek tengerében.

Mert övék a kövek és ódon épületek beszédessége, a történelmi múlt. Mert minden kellékük megvan ahhoz, hogy fokozottabb nemzeti öntudatot képviseljenek: kultúrában fejlettek, független polgárok és független népi

rétegek (keleten kiszgazdák, nyugat felé munkások). Mert helyzetük arra készíteti őket, hogy legfőbb erősségüket: a minőséget minél tökéletesebb módon fejlesszék ki.

1918-ig a középosztály vándor rétegei képviselték a szórványok magyarságát: állami alkalmazottak, megyei urak, tanítók, erdészek. Ez a réteg nem eresztett mélyebb gyökeret a városok talajába és nem tudatosította önmagában a szórványsors alapvető kellékét: a minőséget. Kevés kivétellel a neobarokk társadalom jellegzetes képviselői voltak. Felületes kultúrával, nemzeti és szórványfelelősség nélkül. Szemléletükben csak az államig jutottak el, de nem a nemzeti tudat mélységéig. A népet, a szórványok éltető talaját, észre sem vették.

1918 után megkezdődött a nagy szecesszió. Részint hatósági kényszerre és általában azért, mert ennek a középosztályi rétegnek az egyedüli üdvözítő közege: az állam kisiklott kezükből. A nemzeti közösség hívó szavát meg nem értették és tömegesen hagyták el a városi szórványokat. Némely helyen csak néhány nyugdíjas maradt vissza, a szórványmagyarság legkevésbé öntudatosabb és legkevésbé függetlenebb rétege. A csehszlovák rezsim húsz évében a magyar kisebbség mindennemű politikájának súlypontja a déli perem hatalmas népi tömegein nyugodott. A városi szórványok begubózódtak. Az utcákon ritka lett a magyar beszéd. A legtöbben leszoktak arról, hogy nyíltan vallják magyarságukat. Szervezetekről, a középpontba való szerves bekapcsolódásról szó sem volt. A magyarság csak magyar könyvek és újságok titkos olvasását és a szoba négy fala közé elrejtőző bánatok és vágyak titkos suttogását jelentette. Külön szórványpolitikára senki sem gondolt. A szórványmagyarok idegen — német-szlovák — cégérű szervezetekben, pártfiókokban, kaszinókban tengődtek nyomtalanul és visszhang nélkül.

A bécsi döntés új életre ébresztette a szunnyadó városi szórványokat. Az új szlovákiai magyarságnak, Pozsony és Nyitra vidékének tömbjei mellett, hirtelen jelentős részévé váltak azok a csoportok, melyek húsz évig az elrejtőzés, a magánosság és a szervezetlenség homályában terméketlen magyar életet éltek. A múlt nagy fogyatékoságai nem engedték meg a rohamos fejlődést. Azt a hiányt, hogy 1918 előtt csak vándorok népesítették be a városi szórványokat és hiányzott a függetlenek, a szabadok és a nép rétege, mely bent ágyazódik a városi tájban és el nem mozdítható, a ház- és földtulajdonosok hiányát nem lehetett már behozni. Lassan haladt előre a húsz évig begubózódott emberek kibontakozása is. De a csoda megtörtént: számbeli gátlásokon túl a minőség megkezdte az emelkedés útját. Meglevő, halott szervezetek új, nem vegyes, hanem sajátos nemzeti életre keltek. A szlovák-német helyi szervezetek örökét magyar és működő helyi szervezetek váltották fel. Új, már nem kaszti alapú, hanem egyetemes magyar népi kultúregyesületek támadtak fel és munkájukat egyedül csak a hatósági intézkedés, a SZMKE betiltása akadályozta meg egyelőre. Tehát már nem az öntudat hiánya, mint azelőtt. A pozsonyi középpont és a városi szórványok között hovatovább szorosabb kapcsolatok fűződnek. Egyik legutóbbi és legszebb jelük a pozsonyi magyar főiskolások nagy szepesi körútja volt.

Azok a szórványrétegek kerültek egyszerre előtérbe, melyeket eddig senki észre nem vett és mégis ők hordozzák magukban a nemzeti szórványmunka egyedüli lehetőségét: a fiatalok, a szabadok és függetlenek és a nép. Vannak még ma is városi szórványok, ahol magyar fiatalság nincsen. Ahol a nemzeti feladatok a nyugdíjasok és egyéb függő és félénk rétegek tehetetlenségén sikkadnak el. Ahol a magyar népi elem, a kiszgazda- és munkásréteg teljesen hiányzik, az iparosok és kereskedők, a független háztulajdonosok régóta már csak nem magyarok. De ahol a fiataloknak, a függetleneknek és a

népnek csak némi magva is volt, ott felvirult, kibontakozott az élet és helyenként az észre sem vehető szórványból hirtelen értékes magyar munkaközpontot varázsolt elő, mint pl. egy nagy gyár magyar munkásai városukból.

Ezzel az ébredéssel párhuzamosan elmaradozik mindaz, ami eddig a városi szórványok életét meggátolta. A fiatalok már nem menekülnek egyéb városi tájak kevésbé dicsőséges, de biztonságosabb lehetőségeibe. Megakadt az ifjúság menekülése. A véka alá rejtőző érzelmi magyarság átalakul nyíltan és bátran kiálló nemzeti öntudattá. A szócséplésekbe és titkos suttogásokba elmerült nemzeti magatartás nyílt és számbavehető nemzeti munkává. A szervezetlenséget a szervezési hajlam és készség váltja fel és a kezdeményezés joga és igénylése a tehetetlen nyugdíjas és idősebb rétegről a fiatalokra és függetlenekre hárul át.

A szórványok ébrednek, mert rájöttek a minőség titkára és rájöttek arra, hogy eddig helytelenül intézték el a nemzeti munka minden lehetőségét azzal a lemondó kézlegyintéssel, hogy „úgy sem tehetünk semmit, mert olyan kevesen vagyunk!“ A városi szórványok magyarsága munkába fogott, mert rájött arra, hogy egy nemzeti organizmus keretében senki sem állhat olyan magános, olyan eldugott helyen, hogy nemzeti hivatása ne lehessen.

Az ébredés csak a kezdet. A termékeny folytatást egyedül egy tervszerű és józan szórványpolitika jelentheti, mely a szórványok egyik legfontosabb hivatását is szem előtt tartja, hogy ők a magyar tömbök előretolt őrszemei, a híd és az összekötő kapocs mindazon más nemzetiségűek felé, akikkel a magyarság évszázadok óta együtt él. Az ő munkájukon múlik nagy részben, hogy az együttélő nemzetek, melyek világában ők kötelesek a minőség-magyart képviselni, azt keresik-e, ami elválaszt vagy — miként a pozsonyi Esti Újsághoz intézett levelében egy neves szlovák költő hangoztatta az újságban karácsonykor megjelent szlovák irodalmi antológiával kapcsolatban — azt keresik-e, ami összeköt.

A szórványoknak külön szórványpolitikára van szükségük. Ez mennyiségben kevesebb, de minőségben több, mint a tömbök célkitűzései.

DUKA ZÓLYOMI NORBERT